

رحیم فاطمی

آداب تلاوت

قرآن

سپیده سخن

نقش قرآن چون که بر عالم نشست
نقشه‌های پاپ و کاهن را شکست
فاش گویم آن چه در دل مضمَر است
این کتابی نیست چیزی دیگر است
چون که در جان رفت، جان دیگر شود
جان چو دیگر شد، جهان دیگر شود
با مسلمان گفت: جان بر کف پینه
هر چه از حاجت فزون داری بده
اقبال لاهوری

در دین اسلام، بسیاری از کارها و
اعمال، از نماز و روزه تا خوردن و
خوابیدن و جز آن دارای احکام و آدابی
هستند که رعایت آنها گاه بر ما واجب و

گاه مستحب می شود.

تلاوت قرآن که در ماه مبارک
رمضان، بر آن تأکید بیش تر شده و
دارای رونق فزون تری است، نیز دارای
احکام و آدابی ویژه است که رعایت
شماری از آنها بر ما واجب و رعایت
شمار دیگری از آنها بر ما مستحب
است و بسیاری از آنها را به قلم
می آوریم.

شایان توجه است احکام و آدابی
که برای تلاوت قرآن گفته می شود و در
پی می آید - به طور مستقیم و یا غیر
مستقیم - از آیات قرآن و روایات
معصومان علیهم السلام برگرفته شده است.

و مقصدی الهی نیز برخوردار شود.

۵. هنگام قرائت قرآن و جز آن، توجه داشته باشیم که احترام گذاشتن به قرآن و برگه‌های آن بر ما لازم و واجب است. «حضرت امام خمینی علیه السلام به طور معمول در حسینیه جماران روی صندلی می‌نشستند؛ ولی یک روز که به حسینیه وارد شدند و صندلی ایشان در جای همیشگی خود بود، روی زمین نشستند؛ زیرا در آن روز، افراد ممتاز و برگزیده مسابقات قرآنی آمده بودند و قرار بود در آن جلسه، چند آیه از قرآن را تلاوت کنند»^۱.

۶. یادمان باشد که در هر یک از چهار سوره سجده (آیه ۱۵)، سوره فُصِّلَتْ (آیه ۳۷)، سوره نَجْم (آیه ۶۲) و سوره عَلَق (آیه ۱۹)، یک «آیه سَجده» وجود دارد. غالباً در قرآن‌ها و کنار این آیه‌ها عبارت «سجده واجب» نوشته شده است. هر گاه ما این آیه‌ها را بخوانیم و یا به آنها گوش دهیم، باید فوراً سجده کنیم. و چنانچه این کار را فراموش کردیم، باید هر لحظه که آن را

۱. بکوشیم که در هنگام تلاوت قرآن، با طهارت و با وضو باشیم. و چنانچه بخواهیم جایی از بدن خود، مثلاً دستمان، را به نوشته‌های قرآن برسانیم، بر ما واجب است که با طهارت و با وضو باشیم.

۲. چنانچه قرآنی را که برای تلاوت آیات برگزیده‌ایم، به زبان فارسی یا زبانی دیگر ترجمه و معنی نیز شده باشد، تماس دست یا عضوی دیگر از بدن ما با ترجمه و معانی آن - بدون طهارت و وضو - اشکال ندارد و جایز است؛ اما اگر در ترجمه قرآن، نام خدا یا پیامبران یا امامان و یا حضرت فاطمه زهرا علیها السلام وجود داشته باشد، نباید دست یا عضوی دیگر از بدن خود را بدون طهارت و وضو، به آن نامها برسانیم؛ البته برخی از مراجع معظم تقلید، نظریات دیگری دارند.

۳. خوب است - اگر که بتوانیم - پیش از خواندن آیات قرآن، دهان خویش را مسواک بزنیم و خود را خوشبو نماییم.

۴. بهتر است هنگام خواندن قرآن رو به قبله باشیم تا این کارمان از هدف

۱. در سایه آفتاب، محمد حسن رحیمیان، ص ۱۱۴ (با اندکی ویرایش).

به یاد آوردیم، سجده نماییم.

۷. پیش از خواندن آیات قرآن، عبارت «أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ؛ من از شیطان رانده شده، به خدا پناه می‌برم.» و پس از آن، آیه «بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ» را بخوانیم.

۸. در پایان قرائت قرآن، عبارت «صَدَقَ اللَّهُ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ: خدای بلند مرتبه و بسزرگ، راست گفته است.» را بخوانیم. گفتنی است که کلمه «العلی» در عبارت پیشین به معنی «بلند مرتبه» و صفت برای کلمه «الله» است و با حضرت علی علیه السلام ارتباطی ندارد.

۹. برای قرائت قرآن، بر خدا توکل نماییم و از او استمداد کنیم که ما را در این کار خیر موفق بدارد؛ زیرا قاری قرآن شدن، از عنایات و توفیقات الاهی و با تأییدات آسمانی است که نصیب هر کس نمی‌شود. به گفته خواجه حافظ شیرازی:

تکیه بر تقوا و دانش در طریقت کافرست
راهروگر صد هنر دارد توکل بایدهش
سعدی نیز خوش سروده است
بخت و دولت به کاردانی نیست
جز به تأیید آسمانی نیست

۱۰. نیز به معصومان علیهم السلام و به ویژه پیامبر عزیز خدا صلی الله علیه و آله و حضرت امیر مؤمنان و حضرت فاطمه زهرا و امام حسن و امام حسین و امام زمان علیه السلام توسل بجوییم و از آنان بخواهیم که ما را در امر تلاوت قرآن پایدار بدارند؛ حافظ

ما بدان مقصد عالی نتوانیم رسید

هم مگر پیش نهد لطف شما گامی چند
۱۱. تلاوت قرآن را با حضور قلب و توجه کامل و ادب نیکو و خالصانه و فروتنانه انجام دهیم. مثلاً در این هنگام، با کسی شوخی ننمایم و نخندیم و بگو و مگو نکنیم و به گونه‌ای قرآن را بخوانیم که گویی با خدا سخن می‌گوییم و خدا نیز با ما سخن می‌گوید: مولوی چه خوش سروده است:

از خدا جویم توفیق ادب
بی ادب محروم گشت از لطف رب
بی ادب تنها نه خود را داشت بد
بسکه آتش در همه آفاق زد...
از ادب، پُر نور گشته است این فلک
وزادب، معصوم و پاک آمد ملک
۱۲. قرآن را هنگام خواندن آیات،

کسانی که حافظ سه جزء قرآن هستند و یاد در صورتی که حافظ کل قرآن شدیم، نسبت به کسانی که حافظ کل قرآن نیستند، احساس برتری و غرور کاذب نماییم و فخر فروشی و جلوه فروشی نکنیم.

۱۵. شایسته است که قرآن کریم را پیش از باز کردن و خواندن و پس از بستن آن ببوسیم و به پیشانی بگذاریم. این کار، نوعی احترام گذاشتن به قرآن مجید و عظیم است.

۱۶. اگر بتوانیم، همیشه قرآن را روی رَحْل و در محل یا اتاق مخصوصی برای تلاوت بگذاریم تا هنگامی که وارد آن فضا می‌شویم، خود به خود، انگیزه خواندن و تلاوت آیات قرآن در وجود ما شعله ور گردد.

۱۷. پیش از خواندن آیات قرآن، این دعا را که برای مطالعه وارد شده است، بخوانیم: «اللَّهُمَّ أَخْرِجْنِي مِّنْ ظُلُمَاتِ الْوَهْمِ وَأَكْرِمْنِي بِنُورِ الْفَهْمِ. اللَّهُمَّ افْتَحْ عَلَيْنَا أَبْوَابَ رَحْمَتِكَ وَاثْبُرْ عَلَيْنَا خَزَائِنَ عُلُوبِكِ بِرَحْمَتِكَ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ»

روی زمین نگذاریم؛ بلکه آن را بر جای بلندی، مانند رَحْل یا میز قرار دهیم و یا آن را با دست هایمان بگیریم. ما با انجام دادن این کار، قرآن عظیم را محترم شمرده‌ایم. «روزی حضرت امام خمینی علیه السلام طبق معمول روی صندلی نشسته بودند که قرآنی آوردند و آن را روی زمین گذاشتند. هنگامی که ایشان متوجه این امر شدند، بی درنگ آن را برداشتند و روی میزی که در کنارشان بود، گذاشتند و فرمودند که قرآن را روی زمین نگذارید.»^۱

۱۳. هنگام خواندن قرآن، به صورت دو زانو و اگر نمی‌توانیم، به صورت چهار زانو بنشینیم و چنانچه می‌توانیم، به چیزی یا به جایی تکیه ندهیم.

۱۴. مواظب باشیم هنگامی که قاری و حافظ قرآن می‌شویم، نسبت به قاریان و حافظان دیگر قرآن حسادت نورزیم و شخصیت آنان یا شیوه‌های آموزشی و یا شاگردانشان را زیر سؤال نبریم و بر ضد آنان جو سازی و سمپاشی نکنیم. به طور مثال، چنانچه حافظ پنج جزء قرآن شدیم، نسبت به

۱. همان، ص ۱۱۵، (باندکی ویرایش).

که حرکات لبهایمان را ببینند و خودمان نیز از جلوه گریها و جلوه فروشیهای خودمان خوشمان بیاید.

حافظ شیرین گفتار، نیکو سروده

است:

غلام همت آن نازنینم

که کار خیر، بی روی و ریا کرد

۲۰. هنگام قرائت قرآن، اگر به نام

مبارک پیامبر محبوب خدا، حضرت

محمد مصطفی ﷺ رسیدیم، صلوات

بفرستیم. و پیش یا پس از خواندن هر

یک از سوره‌های «ضحی» تا «ناس»،

یعنی هر کدام از سوره‌های نود و سوم

تا صد و چهار دهم قرآن، تکبیر (اللَّهُ

أكبر) بگوییم.

۲۱. قرآن و به ویژه قرآنی را که

برای تلاوت برگزیده‌ایم، پاک و پاکیزه

نگه داریم و آن را در جلد و جای

مناسب قرار دهیم و در کنار و حاشیه

صفحات آن چیزی ننویسیم.

۲۲. هنگام قرائت قرآن، هر گاه به

آیات مربوط به «بهشت» رسیدیم،

شادمان شویم و رفتن به بهشت را از

خدا بخواهیم. و هر گاه به آیات مربوط

به «جهنم» رسیدیم، غمگین شویم و به

خدایا! مرا از تاریکیهای پندار بیرون بر و به روشنایی فهمیدن گرامی دار.

خدایا! درهای رحمت خویش را بر ما

بگشا و گنجینه‌های دانشهای خود را بر

ما بخش کن. به مهربانی ات، ای

مهربان‌ترین مهربانان!

۱۸. مواظب باشیم که هنگام

قرائت قرآن، مزاحم استراحت،

آسایش، کار و مطالعه اعضای خانواده

یا دوستان و یا دیگران نشویم. به طور

نمونه، قرآن را با صدای بلند نخوانیم یا

صدای نوار قرآن را بلند نماییم.

۱۹. مواظب باشیم که هنگام

تلاوت و حفظ قرآن و یا تکرار و

بازگویی محفوظات قرآنی خود و در

جایی که دیگران حضور دارند، در دام

سمعه (شنواندن به دیگران) و یا (نشان

دادن به دیگران) گرفتار نیاییم و با

انجام دادن کار پسندیده‌ای، در دام

ناپسندی نیفتیم. مثلاً بابتی غیر الهی و

ناخالصانه و در مجلس مهمانی، آیات

قرآن را به گونه‌ای با خود زمزمه

نماییم که دیگران زمزمه‌هایمان را

بشنوند و یا حتی بدون زمزمه و با

صدای آهسته قرآن نخوانیم؛ به گونه‌ای

- خدا پناه بریم. ۲۳. چنان چه برای ما امکان داشته باشد، هنگام خواندن آیات قرآن، لباسی سفید و پاکیزه بر تن کنیم و عبایی نیکو بر دوش خود بپندازیم تا آمادگی معنوی بیشتری برای این کار، در ما به وجود آید.
۲۴. پیش از قرائت قرآن صلوات بفرستیم و پیش از خواندن و حفظ آیات و پس از آن نیز دعا کنیم و به ویژه دعاهایی را که پیشوایان معصوم علیهم السلام در این مورد به ما آموخته‌اند، بخوانیم.
۲۵. هنگام خواندن آیات و حیاتی، محزون شویم یا به گریه در آییم و یا حتی خود را شبیه گریه کنندگان و محزونان کنیم.
۲۶. قرآن را به صورت ترتیل و شمرده شمرده و با درنگ کردن بر محل‌های وقف در آیات، بخوانیم.
۲۷. به قرآن نگاه کنیم، حتی اگر حافظ قرآن باشیم.
- هنگامی که قرآن را تلاوت می‌کنیم، بدنمان پوشیده باشد.
۲۹. تا آن جا که می‌توانیم قرآن را با صدای نیکو بخوانیم.
۳۰. هنگامی که قرآن خوانده می‌شود، ساکت شویم و به آن گوش فرا دهیم.
۳۱. قرآن را بالحن و لهجه عربی بخوانیم.
۳۲. پسندیده‌تر است که قرآن را در مکان‌های مناسب، مانند مساجد بخوانیم.
۳۳. خود را وظیفه‌مند بدانیم که به آیات قرآن عمل کنیم؛ بدین معنی که کارهای واجب گفته شده در قرآن را انجام دهیم و کارهای حرام گفته شده در آن را ترک کنیم و نیز تا آنجا که می‌توانیم به کارهای مستحب مذکور در قرآن عمل نماییم و از کارهای مکروه گفته شده در آن خودداری ورزیم.
۳۴. شایسته است ثوابهایی را که بر اثر قرائت قرآن نصیبمان می‌شود، به معصومان و امامزادگان علیهم السلام، شهیدان، و بزرگان و استادان و در گذشتگان خود، پدر و مادر و برادر و خواهر و فرزندان خویش، بستگان، آشنایان و دوستان خود نیز هدیه کنیم.
۳۵. پسندیده است که در برنامه

ظاهری، آداب باطنی نیز دارد و برخی از آنها عبارت است از:

یک. فهمیدن اصل کلام الهی؛

دو. بزرگ شمردن قرآن؛

سه. حضور قلب و نیت خالصانه داشتن (که قبلاً نیز به آن اشاره شد)؛

چهار. تدبیر و تفکر کردن در آیات قرآن و توجه داشتن به معانی آن؛

پنج. تأثیر پذیرفتن از آیات قرآن؛

شش. خود را مخاطب آیات قرآن و امر و نهی‌های آن دانستن.

قرائت قرآن خود، ختم قرآن نیز داشته باشیم.

۳۶. قرآن یا قسمتی از آن را همیشه همراه خود داشته باشیم و هر روز از روی آن بخوانیم.

۳۷. پس از تلاوت آیات یا سوره‌ها و یا جزءهای قرآن، خدای را سپاس گوئیم و شکر او را به جای آوریم تا توفیقات ما را در این راه افزون‌تر کند:

شکر نعمت، نعمت افزون کند

کفر، نعمت از کفّت بیرون کند

۳۸. اگر پس از مدتی قرائت قرآن،

جزء قاریان خوب قرآن قرار گرفتیم، به تعلیم و تربیت قاری قرآن نیز بپردازیم و مطالعات و تحقیقات و تجربه‌ها و روشهای خود را در اختیار دیگران بگذاریم و مواظب باشیم که در این کار، بخل نورزیم؛ زیرا تعلیم و تربیت حتی یک قاری قرآن، بسیار مهم و با ارزش و دارای ثواب فراوان است و خرسندی خدای رحمان و معصومان و به ویژه امام زمان علیه السلام را به همراه دارد.

۳۹. قرائت قرآن، افزون بر آداب

